

# „AZ EMBER A TERMÉSZET RÉSZE”

BESZÉLGETÉS ÁDER JÁNOSSEL

Olyannyira közhelyszámba megy, hogy bizonygatni sem érdemes: a természet és az ember közvetlen környezetének védelme szó szerint életbevágóan konzervatív ügy. Egyfelől azért, mert az ember a természet szerves része, másfelől azért, mert a rajta való – s úgyszólván hiábavaló – uralkodás helyett védelmét, megőrzését, fenntartását, sőt akár helyreállítását is feladatának tudhatja. Utóbbi küldetését megpecsételi a tagadhatatlan összefüggés: ha rossz a természetnek, előbb-utóbb az embernek is az lesz. A klimatikus viszonyok változására való felkészülés, természetes vizeink védelme, a gazdálkodás fenntarthatóvá tétele, a fásítás, a hatékony állami szabályozás megteremtése és mindenekelőtt a takarékoskodó, józan paraszti észhez való visszatérés helyben segíthet egyensúlyban tartani az ökológiai rendszert. Áder Jánossal, Magyarország államfőjével Békés Márton és Uri Dénes Mihály beszélgetett.

## VISSZA A JÓZAN PARASZTI ÉSZHEZ

*Közismert, hogy szenvedélyes horgász. Természetes vizeink és élőviláguk megóvása Magyarország számára különösen fontos, hiszen vízben gazdag, ősrégi folyamihalász-tradíciókkal rendelkező ország vagyunk, amelynek azzal, hogy a Kárpát-medence központi síkságán terül el, környezetvédelmi szempontból is elsődleges fontosságú folyóinak szennyezésmentessége, tisztaságuk és vízbőségük megőrzése. Mit tehetünk ezért?*

A Kárpát-medence meglehetősen sajátos földrajzi képződmény. Ha ránéznünk Magyarország vízrajzi térképére, akkor azt látjuk, hogy bővében vagyunk a víznek. Akár a folyókat, akár tavainkat nézzük, azt tapasztaljuk, hogy Magyarország a vízzel jól ellátott országok közé tartozik. De ha hozzátesszük azt a ténytet, hogy vizeink 90 százaléka az országhatáron kívülről érkezik, akkor felismerhetjük, hogy kiszolgáltatottak vagyunk szomszédainknak. Tehát, ha ők elrekesztik, visszatartják vagy elszennyezik a vizet, akkor nekünk kevesebb és kevésbé tiszta vizünk lesz. Mindegyikre tudunk példát mondani a közelmúltból.

Az éves csapadékmennyiség tekintetében már nem állunk olyan nagyon jól. Az a 600–650 mm, ami évente lehullik, ha a klímaváltozás hatásainak következtében rapszodikusabban, egyenetlen eloszlásban érkezik, már komoly megoldandó feladatok elé állít bennünket. Lehet, hogy az éves csapadékmennyiség összességében nem fog változni a jövőben, de problémát jelent, ha nem akkor hullik le és nem olyan eloszlásban, amint az a korábbi években, évtizedekben, sőt évszázadokban megszokott volt. Pedig a változás már itt kopogtat: gyermekkoromban a téli aszály fogalma ismeretlen volt, ma már évről évre ismétlődő jelenség. Nyaranta egy-egy felhőszakadás során másfél óra alatt

egyhavi csapadék zúdul le, ami aztán hasznavehetetlenül elfolyik; de láttunk már mennydörgéssel, villámlással kísért nyári záport idéző „égi háborút” február közepén, ami szintén nem volt jellemző ötven évvel ezelőtt.

Hosszú távon nem engedhetjük meg magunknak, hogy Magyarországról több víz folyjon ki, mint amennyi hozzánk érkezik. Nekünk a hozzánk érkező, nálunk lévő vízzel okosan kell gazdálkodnunk. Ráadásul nem kis büszkeséggel beszélhetünk arról, hogy a magyarországi folyók tisztább állapotban hagyják el az országot, mint ahogy hozzánk érkeznek. Azokat a munkákat, amiket az elmúlt évtizedben sikeresen kezdtünk el ezen a téren, be kell fejeznünk. Ilyen például a folyók további tisztítása. Tavaly szeptemberben állt munkába egy PET-palack hulladékbegyűjtő gépsor a Tiszán. Az idei első árvíz során több tonna Ukrajnából és Romániából származó műanyag hulladékot sikerült a Tisza vizéről leszednünk, s ezzel megakadályozni az alsóbb szakaszok szeny-

(Fotó: KEH)





Páncélos teremtmény –  
Szarvasbogár a Bakonyban,  
2016. június  
(Gfellner Máté felvétele)

nyeződését. Az aszályok és a rekordárvizek egyaránt feladatokat jelentenek a jövőben.

A munka folyik, a Vásárhelyi Terv nyomán épülő tizenegy víztározóból hat már készen van. Ennek a munkának a lényege, hogy nem a töltéseket emeljük, hanem a tározók segítségével – árvíz idején – a Tisza vízszintjét csökkentjük egy méterrel. Ezzel a Tisza mentén élő mintegy másfél millió ember vagyonát és személyes biztonságát tudjuk megóvni. További feladat a felszín alatti víztestek megőrzése és ezek minőségének, szennyezésmentességének biztosítása. Ezen kívül csökkenteni kell a hálózati veszteséget, ami komoly beruházás, több évtizedig el fog tartani, mire az elavult csőhálózatokat nem kicseréljük, hanem egy új technológia segítségével kibéleljük műanyaggal. A vízhasználatnál fontos a takarékos szemléletmód elterjesztése, hogy minél kevesebb vízzel érhük el ugyanazt az eredményt. Azzal pedig, hogy a korábbinál is szigorúbb környezetvédelmi és víztisztasági szabályoknak kelljen megfelelni, teljes mértékig egyetérték.

*A régi magyar gazdálkodás olyan kiveszett megoldásairól, mint az ártéri gazdálkodás vagy a fokgazdálkodás, mindezek fényében mit gondol?*

Folyik ennek az újragondolása. Nyugodtan mondhatom, hogy aki erre javaslatokat tesz, nálam nyitott kapukat dönget, bizonyos korlátokat azonban érdemes figyelembe venni. Az, hogy a Tisza és ártere olyan legyen, mint 400–500 évvel ezelőtt vagy a reformkori folyószabályzást megelőzően, illúzió. Pontosán tudjuk, hogy a török hódoltságot megelőzően ezen a területen hatalmas nagy tölgyes volt, ezt a törökök kivágták és hajóépítésre használták – azóta van a Hortobágy. Ma nem reális, hogy ott újra tölgyerdő legyen. A folyámszabályozás után a fokgazdálkodás, vagyis az „engedjünk teret a víznek” szemlélet visszaszorult, de közben a Tisza mentén városok is épültek. Miután ott emberek élnek, infrastruktúrát építettünk, értéket hoztunk létre, nyilvánvaló,



hogy nem lehet ezeket a területeket a természetnek visszaadni. Azzal viszont, hogy olyan területeket, amelyeket felesleges mezőgazdasági művelésben tartani, visszaadjunk a természetnek, akár a Tisza árterét bővítve ezzel, egyetértek. Nézzük meg, hogy a fokgazdálkodásra jellemző korábbi módszerekből mi hasznosítható ma!

A vízügy korábbi szemlélete az volt, hogy ha belvíz van, azt a lehető leggyorsabban el kell vezetni: csatornázzuk be a területeket, és lehetőség szerint hamar vezessük ki az országból a vizet, abból baj nem lehet. A többletvíz időleges jelenléte miatt nem is lett baj, később viszont annál inkább: a talajvíz csökkent, többezer hektár elkezdett szikesedni. Ma már egyre többen vallják, hogy a talajban és a tájban kell tárolni a vizet, azaz vissza kell adni a természetnek, nem pedig elvezetni. A mocsaras-lápos területek segíthetik a biodiverzitást, a talajvízháztartást és javíthatják a gazdálkodás feltételeit. Józan paraszti ésszel belátható, hogy érdemes ebben az irányban gondolkodni, és a régi, ma már ódivatú vízügyi szemléletet magunk mögött hagyni.

*A Trianon óta eltelt száz évben megduplázódott az erdőterület nagysága, immár az ország ötödét borítva erdővel. A miniszterelnök 2020. február 16-ai év(tized) értékelőjén bejelentett nyolc pontos klímavédelmi akcióterv része, hogy ez 28 százalékra emelkedjen. Lát lehetőséget a természet védelmén túl az „eredeti” természeti viszonyok, mondjuk az erdőségek visszaállítására?*

Trianonnal Magyarország elvesztette erdőterületeinek jelentős részét, aminek következtében az egyik legalacsonyabb erdősültség jellemezte az országot száz évvel ezelőtt. Idehaza több mint kétszáz éves tudományos háttere van az erdészeti képzésnek, erdőmérnöki szaktudásnak, amely alapján – politikai rendszerektől függetlenül – zajlott az erdősítés száz éven keresztül. Most ideje tovább lépni, ami jelentheti a meglévő erdőterületek bővítését, de a mezőgazdasági célra nem használható vagy az alól kivont területek és a barnamezős térségek (használaton kívüli laktanyák, régi gyártelepek) erdősítését is. De ott van az ún. vonalas létesítmények melletti fátelépítés ügye is, ami nem erdősítést jelent, hanem fásítást. Gyermekkoromban az utak mentén fák álltak, amelyek árnyékot és gyümölcsöt adtak, majd kivágták őket, mondván, feleslegesek. Ha ma autópályán, közúton megyünk, akkor látjuk, hogy az út mentén hatalmas, megműveletlen területek terpeszkednek, üresen. Telepítünk oda olyan fákat, amelyek a klímaváltozáshoz alkalmazkodnak, elbírják azt a fokozott szennyezést, amit az autók kibocsátása jelent, és segítik a szennyezőanyag semlegesítését! Ha ezt következetesen végigvisszük, akkor az országos közúthálózatunk 30 ezer kilométernyi szilárd burkolatú útjainak két oldalán, valamint a kb. 7900 kilométernyi vasúti pályák mentén kínálkozó lehetőséget kihasználva, nagyjából százezer hektárnyi területet tudunk befásítani. Ezzel elősegítjük a biodiverzitást, hiszen ezekben a fasorokban, csalitosokban, erdősávokban élőlények telepednek majd meg.

**fontos a takarékos szemléletmód elterjesztése**



*Az agrárium ma ipari és gazdasági érdekekbe ágyazott, a természeti állapot megőrzése és az emberi szempontok (egészséges ételmiszer és környezet) csak ezek után következnek. Lehetségesnek tartja a hangsúlyok eltolódását az ipari érdektől az ember és a természet felé?*

A Göttingeni Egyetem készített egy ábrát, ami azt mutatja, hogyan csökken a biodiverzitás a mezőgazdasági művelés „korszerűsítése” következtében. Amíg kisebb táblák voltak, köztük ligetekkel, erdősávokkal, addig kiterjedt élővilág volt jellemző, amikor azonban összeszántották ezeket a területeket, kivágták az erdősávokat, azzal párhuzamosan csökkent az állatok egyed- és fajtaszáma. Pedig a hosszú távú gazdálkodás szempontjából ezeknek az élőlényeknek jelentőségük van, a rovaroknak különösen, a beporzóknak végképp. Ha csupán az ember érdekeit szem előtt tartva, a hosszú távú gazdálkodás szempontjából vizsgáljuk a kérdést (ami nem helyes), akkor is azt látjuk, hogy ez az eljárás károkkal jár, hiszen a beporzó rovarok eltűnése gazdasági katasztrófát eredményezhet. Az Egyesült Államokban egyik évről a másikra eltűnt a méhek fele, nálunk a negyede, noha több zöldség és gyümölcs van, ami beporzás által

szaporodik, mint ami nem; ha így folytatódik, nem lesz annyi élelmiszerünk, mint amennyire a világ egyre növekvő népessége igényeinek kielégítése szempontjából szükségünk lenne. Ahol a régi vízelvezető árkok megvannak, egy-egy csalit újratelepítésére lehetőség adódik. Tanulni kell a több száz évvel ezelőtti megoldásokból, amelyek egyensúlyát az elmúlt évtizedek hatékonynak mondott gazdálkodása bontotta meg, vissza kell állítani, amit csak lehet. Ezzel ráadásul még a profit is növekedni fog hosszú távon.

## ÖKOLÓGIAI LELKIISMERET

*Ön gazdálkodott is: a '80-as évek második felében fiatal házasként szülővárosa, Csorna határában földet béreltek, és azt művelték. Az élelmiszeripar számára előnyös, de a biotikus közösségek diverzitására és a vízháztartásra nézve kifejezetten káros a monokultúras növénytermesztés, az ezt kísérő vegyszerhasználatról nem is beszélve. Lát szorosabb összefüggést a mezőgazdaság korszerűsítése és a természet megóvása között?*

Ez részben szemlélet kérdése, részben szabályozásé. Ahol önmagában a szemléletformálás nem elegendő, ott ösztönző kormánypolitikával lehet abban segíteni, hogy az emberek érdekeltek legyenek. Korábban lehet, hogy elegendő volt a józan paraszti ész és a többszáz éves hagyomány, ami apáról fiúra szállt, ma már azonban úgy tűnik, ez kevés. Ösztönzésre, állami segítségre van szükség az erdőtelepítés kapcsán vagy új gyümölcsösök ültetésekor. Utóbbi bár eléggé munka- és időigényes, viszont eladható (bio)terméket produkál. Hiszek benne, hogy ennek az ágazatnak van jövője. Mindez nem zárja ki a nagyüzemi termelés (búza, kukorica, napraforgó) folytatását. A kapásnövények tekintetében biztosan nem fogunk visszatérni a családi, kisgazdasági, „kalákázó” termeléshez.

Mi az, amin lehet változtatni? A földhasználat módján, korszerűbb öntözési technikák alkalmazásán, a talaj minőségén – megállítva a pusztulást –, környezetbarát szerek használatán. A rosszul hasznosuló műtrágyák kiváltása, a hatékonyság növelése, a szárazságtűrő növények nemesítése mind-mind megoldandó feladat.

*Az elmúlt évben a környezetvédelem apokaliptikus felhangokat kapott, amit a Föld legkülönbözőbb pontjain (Kalifornia, Brazília, Szibéria, Ausztrália) pusztító nagykiterjedésű erdőtüzek, valamint a klímaalarmizmus megjelenése egyaránt táplált. Emiatt is látszik úgy, hogy a „klíma” lett a „környezeti probléma” hívószava. Helyes-e csak a klímaváltozásra szűkíteni a környezet- és természetvédelmet?*

A klíma és a klímaváltozás fontos dolog, de ha csak erre szűkítjük le a kérdést, akkor jó pár problémáról nem beszélünk, amelyek nem kevésbé lényegesek. A vízszennyezésnek, a műanyagszennyezésnek, a vegyi szennyezésnek nincs köze a klimatikus viszonyok drasztikus változásához. A klímaváltozáshoz annak van köze, hogy változik a csapadékmennyiség és eloszlás, felborul a hidrológiai ciklus. Hogy ne szennyezzük el vizeinket, hogy korábbi módszereket alkalmazva próbáljunk meg javítani a romló környezeti feltételeken, a klímaváltozástól függetlenül is megoldandó feladat. A talajdegradációhoz, kiszáradáshoz ugyan van köze a klímaváltozásnak, de ettől függetlenül is alkalmaznunk kell a korszerű technológiákat, hogy ugyanaz a terméseredmény megmaradjon. Mindezek miatt a Köztársasági Elnöki Hivatalban nem klímavédelmi, hanem Környezeti Fenntarthatóság Igazgatóságának hívjuk azt a szervezetet, ami ezért a kérdésért felel, mivel szélesebb fókuszban vizsgáljuk azt, ami a környezetünkkel és velünk történik.

Másik példa, a műanyagszennyezés. Ha ebben a tempóban szennyezzük az óceánokat, akkor 2050-re több műanyag lesz bennük, mint amennyi hal. Nyilvánvaló, hogy ezt meg kell akadályozni, ennek első lépése, hogy a hulladék először is ne a folyókba, onnan pedig a tengerbe kerüljön. Ez azzal kezdődik, hogy csökkentjük a keletkező hulladék mennyiségét, a képződött hulladékot pedig begyűjtjük, újrahasznosítjuk, vagy ha ez nem lehetséges, akkor megsem-

vissza kell állítani,  
amit csak lehet





(Fotó: KEH)

misítjük. Ez a probléma egyik fajsúlyos kiváltó oka az ökológiai válságnak, de nincs számottevő szerepe a klímaváltozásban. Egyetértek tehát azzal, hogy a fókuszot tágítsuk ki, beszéljünk fenntarthatóságról, ami életmódváltást is jelent. A klímaváltozásnak mi is részesei vagyunk a saját fogyasztásunk, életmódunk révén. Mire gondolkodok? Itt van például az élelmiszerpazarlás. A fejlett országokban, melyek csoportjába Magyarország is beletartozik, a megvásárolt élelmiszernek nagyjából a harmada szemetesben végzi, mert nem fogyasztjuk el, megromlik, túlzásba estünk a vásárlásnál, vagy egyszerűen csak ráuntunk. Ez hihetetlen pocsecskolást jelent, a bomló terméknek ráadásul komoly üvegházhatásúgáz-kibocsátása van, miközben a világ másik felén élelmiszerellátási problémákkal küzdenek. Vagy vegyük az energiafelhasználást! Ha egy fokkal csökkentjük a központi fűtés hőfokát, hét százalékkal kevesebb gázt használunk fel, miközben ezt aligha érezzük súlyos önkorlátozásnak.

## A „DOBD EL” KULTÚRA ELLEN

*A természet védelmének szükségességéhez – akár parancsához – szekuláris és vallásos oldalról is el lehet jutni. Önhöz melyik út áll közelebb?*

Bárhonnan is közelítem a kérdést, akár az ezzel foglalkozó pásztorlevelek felől, akár a tudományos tézisek felől indulunk el, a végeredmény ugyanaz: mi, emberek a természet részei vagyunk. Nem létezhetünk a természet segítségével, támogatása, háttéré nélkül, ha pedig mindazt, ami körülvesz bennünket,





**Rendezettség –**  
Bükkös őszi ködben,  
Szarvaskút (Veszprém megye),  
2016. október  
(Gfellner Máté felvétele)

elpusztítjuk, akkor egy terméketlen sivatag közepén fogunk élni. Ha a természet birtokba vesszük, az még rendben van, ha valamilyen módon a saját élet-színvonalunk javítása érdekében átalakítjuk, talán még az is, de semmiképpen ne akarjuk meghódítani, mert azzal egyúttal tönkre is tesszük. Magunk alatt vágjuk a fát, ha azt gondoljuk, hogy korlátlan lehetőségeink vannak, korlátlanul fogyaszthatunk, minden igényünket kielégíthetjük most és a jövőben is.

*Az embernél nagyobb összefüggérendszer tisztelete, az örökül kapottak megőrzése és a nemzedékeken átívelő viszonyok értékelése törőlmetszett konzervatív program, ami a természetvédelem ésszerű önkorlátozásában is visszaköszön.*





Egyfajta „dobd el” kultúra honosodott meg, aminek igazán riasztó, drámai példáit Amerikában láttam. A gyorséttermekben világszerte műanyagtálcát és műanyag étkészletet használnak, miközben pár nagyteljesítményű mosogatógépre volna csak szükség, és nem keletkezne annyi hulladék. A „dobd el” kultúra igaz a tartós fogyasztási cikkekre is. Megdöbbentő adat, hogy ma a megvásárolt ruházat jelentős részét csupán egyszer vagy kétszer vesszük fel, és utána kihaszíratlanul tároljuk őket. Az ipar és a kereskedelem folyamatosan vásárlásra csábít bennünket, nyolchetente leárazások vannak, az ünnepek kezdenek tobzódó fogyasztási projektté átalakulni. Miért vegyük meg azt, ami- re nincs is szükségünk? – ez kulturális kérdés. A takarékossgal, amelynek



elemi része a fogyasztás mérséklése, ráadásul növelni lehet a hosszú távú megtakarításokat.

Mindenki hord farmert, én is. Kevesen tudják azonban, hogy egy farmer előállításához mennyi vizet kell felhasználni: nem kevesebb, mint 7600 litert! Hiszen a gyapot vízigényes növény, a festéshez, átmosáshoz szintén víz szükséges. Ennek tükrében is tegyük fel a kérdést, hogy minek a tizedik farmernadrág? Ugyanez igaz az összes többi használati cikkre, ami körülvesz bennünket.

Nem véletlenül elindult egy akció, hogy a tartós fogyasztási cikkeket, mint amilyen a televízió, mosógép, mosogatógép, fel kell újítani. Ha pedig már nem lehetséges, akkor minek tekintjük az elektronikai hulladékot: szemétnek vagy nyersanyagnak? Ezt a kérdést a kidobott mobiltelefonokkal kapcsolatban is feltehetjük. Míg egy tonna kőzetből – rendkívül környezetszennyező módon – két gramm arany nyerhető ki, amely után ott marad a ciános zagy, addig egy tonna mobiltelefonból 300 gramm, a maradék műanyag pedig speciális eljárással visszabontható. Ma már vannak olyan „bányavállalatok”, amelyek az általuk kinyert arany kétharmadát elektrotechnikai hulladékból szerzik.

*A túlfogyasztásról való önkéntes és ésszerű lemondás összeegyeztethető az életszínvonal emelésével?*

Az erőforrások a Földön korlátozottak, ha így folytatjuk, egyszerűen elfogynek majd. Pontosan tudjuk, hogy a Föld vízkészletének csak 2,5 százaléka édesvíz, amelynek jelentős része vagy fagyott állapotban van, vagy a földfelszín alatt található. Ha ezt a keveset is elszennyezzük, akkor a magunk életfeltételeit tesszük tönkre. Ha csak a profitra tekintünk, ennek következtében rongáljuk a termőföldet, nem ügyelünk a bonyolult ökoszisztémára, akkor lehet, hogy

a jövő évi haszon még rendben lesz, de a tíz évvel későbbi már biztosan nem. Az a szemlélet hiányzik ebből a gondolkodásból, ami – megint csak vizes példával élve – egykor a tiszai halászbemberekre volt jellemző. Ívási időszakban tilos volt a halászat, nem lehetett kimenni a vízre, lelakatolták a csónakokat. A part közelében úszó ívó halat könnyű volt megfogni, piacra lehetett volna vinni, és jókora hasznot

hajtott volna. De pontosan tudta mindenki, hogy ha az ívó halat kifogják, akkor lehet, hogy jövőre még igen, de öt év múlva már biztosan nem lesz mit kifogni. Ez többszáz éves tapasztalata a kultúránknak – ma is használunk kellene elődeink bölcsességét, tapasztalatát, józanságát. Az a fajta önteltség, önhiúság, ami ma jellemző, és amit részben a marketing, a reklámpar erősít, csak katasztrófához vezethet. A növekedésnek ugyanis vannak fizikai, biológiai határai.

Ezen a ponton vetődik fel a kérdés, hogy le kell-e mondani az elért életszínvonalunkról? Nem, arról nem akar lemondani senki, sőt inkább javítani szeretne rajta. Nem akarunk visszatérni a gyertya vagy a petróleumlámpa korszakába, az autóról sem akarunk lemondani, korszerű épületekben szeretnénk lakni. De nézzük meg, hogy miként lehet az eddig elért eredményeket fenntartható módon üzemeltetni, továbbfejleszteni! Például a körforgásos gazdálkodás megteremtésével, amely a természettől vesz példát. A természetben ugyanis nincs felesleges anyag, nincs felhasználatlan hulladék, hiszen mindent újrahasznosít, visszaépít, a körforgás révén pedig újra valamilyen élet keletkezik belőle. Miért nem csináljuk mi magunk is ezt? Ha már kitermeltük, alkalmaztuk, elhasználtuk, ne szemétnek, hanem nyersanyagként tekintjük a dolgokat. Száz százalékos körforgalomzárás sosem lesz, de jelentősen tudjuk csökkenteni a környezeti lábnyomunkat, és ilyen értelemben egy fenntartható gazdálkodásnak az előfeltételeit teremthetjük meg. ■

» **használnunk kellene  
elődeink bölcsességét,  
tapasztalatát, józanságát**